



# עיונים לשבת פרשת כי תצא עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה



## איסור שעטנז

הרב שאולי גרינפלד

מין הראי"ה קוק זצ"ל בספר אורות<sup>5</sup> ביאר את קו החשיבה שעומד מאחורי חטאו של קין: לתת 'תעודת כשרות' למידות הרעות של האדם.

מה העניין בכך?

האדם הוא טוב, יש בו נשמה אלוקית. אך מצד שני – יש לו יצרים, שמושכים אותו למקומות לא טובים. כשאדם נמשך אחר היצרים – הוא מרגיש את צער הנשמה, את נקיפות המצפון. ולכן נוצר לאדם צורך ליישב בין שני התחושות האלה. להשקיט את נקיפות המצפון.

לשם כך הוצעו פתרונות שונים:

עובדי האלילים החליטו לקדש את היצירות. הם הפכו את הפראות והיצריות לחלק מענייני הפולחן שלהם. מעתה, הנהייה אחרי היצרים קבלה 'משמעות רוחנית', ואין יותר שום סיבה להרגיש שמשהו כאן לא בסדר.

הנצרות 'העלתה קומה'. ההבנה שלא יתכן לקדש את הפראיות קנתה את מקומה, ועל כן הוצע פתרון חדש: נקבע שהדבר היחיד שחשוב הוא הקשר עם האל, ולא המצב המוסרי של האדם. האדם שיזכה בחיי הנצח בעולם הגמול הוא האדם שיאמין במה שאמרו להאמין, ומי שיבחר לכפור באותם דברים – נפשו תיענש ותאבד. תפיסה זו, הכשירה את היצירות: אין צורך להתמודד עם החולשות של האדם, יש צורך רק באמונה בכמה דברים.

זו היתה תפיסתו של קין. לקין היו מדות מושחתות, שהביאו אותו עד כדי מעשה רצח של אחיו – בשרו. אך בכל זאת, הוא יוזם הבאת קרבן – הוא מנסה לשכנע את עצמו שאם הוא 'סיפק' לאל את מה שהוא סיפק, הוא סיים בזה את חובותיו לנשמתו, ומעתה הוא יכול

אחת מהמצוות הרבות המובאות בפרשתנו, היא איסור שעטנז:

"לא תלבש שעטנז, צמר ופשתים יחדיו".

וכמו שכתב הרמב"ם בחיבורו הגדול משנה תורה<sup>2</sup>:

"כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן צד חיבור בעולם - הרי זה כלאים מן התורה".

חז"ל במדרש תנחומא<sup>3</sup> קשרו בין איסור שעטנז, לבין חטא קין והבל:

"ויבא קין מפרי האדמה מהו מן מותר מאכלו, ורבנן אמרו זרע פשתן היה, והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן לפיכך נאסר צמר ופשתים שנאמר לא תלבש שעטנז וגו' ואמר הקדוש ברוך הוא אינו דין שיתערב מנחת החוטא עם מנחת זכאי לפיכך נאסר".

ובדרך דומה כתב גם רבינו בחיי<sup>4</sup>:

"ומה שנאסר לנו בבגדים, והוא הצמר והפשתים, לפי שהנולדים ראשונה {=קין והבל} קרבנם היה צמר ופשתים, זה הביא הצמר וזה הביא הפשתים ולכך נאסר לנו חבור הצמר והפשתים יחדו לפי שחבור שניהם בכרם אחד לא עלה יפה כי היה בזה ערבוב כחות הגורם למה שהוא הפך השלום, וסופו הוכיח על תחילתו, כי רצח זה את זה בסוף, ונאבדו שניהם מן העולם".

דברים אלו, מעוררים חשיבה: כיון שהפשתן מבטא את החטא – את קרבנו של קין, מדוע לא אסרה אותו התורה מצד עצמו, אלא רק את החיבור בינו לבין הצמר?

לעשות ככל העולה רוחו.

'עבודת האל' לשיטתו, אינה עניין מרכזי בחייו. אין סיבה להשקיע בה – הוא יבחר לקרבן את שיורי מאכלו, או זרע פשתן, שאיננו מיועד למאכל, ואף מזיק לקרקע.<sup>6</sup> עבודת ה' בעניו אינה עניין למאמץ והשקעה.

הבל לעומתו מביא מבכורות צאנו ומחלביהן. הבל מבין שעבודת ה' דורשת מאמץ, דורשת יכולת לוותר. דורשת עבודת המידות.

הסכנה הגדולה שקיימת בתפיסה של קין – היא כשמכניסים אותה אל הקדש פנימה. כל עוד הרוח העצלנית, שאינה שואפת לתיקון האדם נמצאת בחוץ, בדתות זרות – אין חשש שמישהו יתפתה אחריה. כאשר מכניסים אותה אל הבגדים שלנו – כשמנסים להפוך את היהדות לדת שאינה דורשת עבודת המידות – כאן נהיית הסכנה הגדולה.

הפשתן מצד עצמו אינו מסוכן, אין לחשוש שיטעו בו. הבעיה היא כשמכניסים אותו אל הצמר.

במורה נבוכים<sup>7</sup>, עמד הרמב"ם על כך שהשעטנז הוא ערבוב בין הבא מן הצומח לבין הבא מן החי:

"וכבר בארנו בחבורנו הגדול כי גילוח פאת ראש ופאת זקן נאסר בגלל היותו עדי<sup>8</sup> כומרי עבודה זרה. והוא הטעם גם באיסור השעטנז לפי שגם כך היה עדי הכומרי, מאחדים בין הצומח והחי במלבוש".

התפיסה האלילית, ראתה בחיבור צומח וחי עוד דרך לרצות את האלים השונים. התורה, שמלמדת אותנו להתרחק מענייני עבודה זרה, אסרה את השטנז.

גם מרן הראי"ה קוק, במורה נבוכים החדש<sup>9</sup>, ראה את סיבת האיסור בחיבור בין החי והצומח:

"הפשתן יוכל האדם להרחיב צרכיו ממנו כאוות נפשו ולא ינקפהו לבבו מעולם שיש בזה עוון אשר חטא, מה שאין כן הצמר הניטל מהחי שהוא צריך סייג שלא ישתמש בו כל כך בשפע עד שיהיה נוטל מן החי במקום זמן המצער או אפילו המנוולו. על כן אין להשקיף על יחש הצמר עם הפשתן באופן שווה. על כן כדי להפעיל

הזרעים המוסריים שיצאו לאור בעתם נוסדו איסור בשר בחלב ושעטנז צמר ופשתן יחדיו".

השימוש בצומח, איננו מבטא ירידה מוסרית. לאף אחד לא נגרם מכך צער. בעוד שהשימוש בחי מבטא השתלטות וניצול של החלש. ההפרדה ביניהם מלמדת אותנו שאין להתייחס לשימוש בחי באותו שוויון נפש שבו אנו יכולים להתייחס לשימוש בצומח. גם בשימוש בחי עצמו יש להבחין בין נטילת החלב, שאינה דורשת את המתת החי, לבין נטילת בשרו. ומכאן ההפרדה בין בשר לחלב.

אמנם, במצב המוסרי של העולם כיום, שבו גם בני אדם נתונים לניצול והתעמרות, זהו לכאורה דקדוק מוסרי שאינו במקומו. אלא שיש בכך זריעת זרע – הכנה לימים בהם העולם יתעלה למדרגות מוסריות אחרות, ויהיה מקום אמיתי גם להבחנות מוסריות כאלו.

לאור תובנה זו, מסביר מרן הרב, מדוע בבגדי כהונה יש שעטנז: שהרי עבודת הקרבנות נעשית דווקא על ידי הקרבת בעלי חיים, ואיננה מבטאת דקדוק מוסרי בעניין היחס אל בעלי החיים. ובציצית גם כן הותר השעטנז, כיון שהציצית מזכירה את כל מצוות התורה, וכשאדם זוכר את מצוות התורה ואת מגמתה של התורה, הוא זוכר גם את היחס הנכון אל בעלי החיים וצערם.

אולי, על דרך זו, נוכל להשלים את הרעיון הראשון, שקשר בין איסור השעטנז לבין סיפור קין והבל. הפשתן – קרבנו של קין, מבטא חוסר רצון של האדם לתקן את עצמו. אנחנו לא מערבים אותו בצמר, כדי שלא יטעו לחשוב שגם היהדות מוכנה לוותר על תיקון המידות.

חשש זה אינו קיים בציצית, שהרי היא מבטאת מחויבות של עמל בתריו"ג מצוות, ואינה מאפשרת להפוך את עבודת ה' לעניין צדדי שמהווה רק 'תעודת כשרות' להיעדר עבודת המידות.

כמו כן כוהני ה' העוסקים בענייני העבודה והכפרה במקדש, יש לצפות שהם מבינים באמת מהי משמעותה האמיתית של עבודת ה', ומה משמעותו של כל מעשה טוב לעומת החטא המחייב בתשובה קרבן ויודוי, ואין לחשוש שתפיסתו של קין תוכל להטעות אותם.

6 ראה בבא מציעא פרק ט משנה ט.

7 ג, ל"ז.

8 כלומר: צורת הופעה מאפיינת.

9 פנקסי הראי"ה ב עמ' נ"ב.